

Композицияның негізгі ерекшеліктері неде? Эпизод таңдауды қалай түсінесің? Оқушылардың жауаптары тыңдалынып болған соң, тақта алдына шағын көрме ұйымдастырылып, оқушылар жұмыстары бағаланады. Сонымен қатар, қосымша сұрақтар қойылып, мұғалім оқушылардың түсінбеген сұрақтарына жауап береді.

Резюме

В данной статье рассматривается методика преподавания по рисованию для 6-го класса на историческую тему. Здесь по ходу занятия усваиваются цели по познанию и развития художественно-композиционного мышления учащихся, воспитание через осмысления исторических событий «Сакских времен».

Summary

This article discusses the methodology of teaching of drawing to the 6th class on a historical theme. here in the course of studies aims to assimilate the knowledge and the development of artistic and compositional thinking of students through the education of comprehension of historical events "Saksy times"

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНДЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БІЛІКТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ НЕГІЗІ

А.Е.Ажитаева -

Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Магистратура және РҒБ докторантура институтының 6N0102 – БОПӘ мамандығының 1 курс магистранты

Қазіргі таңдағы мектепті дамытудың негізгі бағыты – шығармашыл, сындарлы ойлай білетін, өз мүмкіндігіне сене білетін, әртүрлі әлеуметтік және өндірістік проблемаларды өз бетінен шешуге қабілетті азамат дайындау екендігі мәлім. Осының негізінде жеке тұлғаны қалыптастыру, оған білім беру үстінде оның бойына жаңа тұлғалық қасиеттерді сіңіру өте қажет.

Жас буындарды ұлттық рухта тәрбиелеуде еліміздің мектептері шешуші рөл атқарады. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев: Қазақстан халқына Жолдауында (2007ж) «Білім берудің басты өлшемі – білім мен білік алған кез келген азамат әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман болатындай деңгейге көтерілу болып табылады» - деп атап көрсеткен. Ғылымның әр саласында білім мазмұны мен көлемі қауырт өсіп отырған бүгінгі таңда жаңа Қазақстанның жаңа адамы республиканың тарихи, ұлттық, демографиялық, географиялық, экономикалық және мәдени ерекшеліктерінің негізінде тәрбиеленіп, қалыптасуы тиіс. Әсіресе, мектеп оқушыларының шығармашылық жұмыстарын орындау біліктілігін дамыту өзекті мәселеге айналып отыр. Өйткені, тұлғалық - бағдарлық білім берудің мақсаты – тұлғаны жан-жақты мәдени дамыту болып табылады. Ондай тұлғаны қалыптастырудың әсерлі факторларының бірі - өнер, оның көркемдік

кемелденуі. Бұлар тұлғаның рухани-эстетикалық дүниесіне, көркемдік талғамына, талабына ықпалын тигізеді.

Сондықтан, оқушыларының шығармашылық жұмыстарын орындау біліктілігін қалыптастыру үшін, жас буынның бойында көркем-эстетикалық, ізгілік сана-сезімді, қызығушылықты, идеалды, көзқарасты, талапты, талғамды, қабылдауды, дүниетанымды қалыптастырып тәрбиелеуді керек етеді. Оған өнердің көркемдік-эстетикалық мүмкіндіктерін пайдалану өте тиімді.

Жалпы адам баласында рухани және материалды байлық деген бар. Соның ішінде адамды адам етіп, ұлтты ұлт ететін – рухани байлық. Рухани байлықтың қайнар көзі - өнерде. Соның ішінде тоқталып өтетіміз бұл – бейнелеу өнері. Бейнелеу өнерінің адамға сыйлар рухани байлығы ұлан-ғайыр. Ерте кезден бастап ата-аналарымыз осы бейнелеу өнеріне өте жақын, сонымен бірге біте қайнасып келе жатыр десек артық айтпаспыз. Әжелеріміз кезінде киім-кешек, үйдің іші-сыртын безендіруге керемет-керемет оюлар ойлап тауып, аталарымыз сонау ерте заманды айтпағанда киіз үй мен ертұрман, зергерлік бұйымдардың неше түрін ойлап тауып, соларды әшекейлеуі тіптен керемет. Осы ата-бабаларымыздың ертұрманына, сырмағы мен текеметіне, сандығы мен кебежесіне қарап өнердің нағыз өресі болғанын білеміз. Алғашқы дизайнерлік шешімдердің үй тұрмысында қолдануы біздің ұлы шеберлерімізден бастау алғанын мақтанышпен айтуымызға болады. Қазақтың кез келген оюын алып қарасаңыз қайталанбас керемет туынды. Бір оюы біріне ұқсамайтын қазақ халқының төл туындылары. Кезінде қазақтың тума талант суретшісі Әбілхан Қастеев атамыздан сурет салуды қайдан үйрендің дегенде – «ешкінің мүйізінен, әжемнің киізінен, таудың жотасынан үйрендім» /1 / деген екен.

Бейнелеу өнері сонымен қатар өсіп келе жатқан жастардың ұлттық рухының биік болуына, салт-дәстүрі мен Отанға, елге, жерге деген махаббатын оятуына үлкен үлесі бар. Бейнелеу өнері арқылы жеріміздің қандай көркем, қарасаң көз тоймастай сұлу, бай екендігін көреміз. Ұлтты ұлт етіп тұрған, ең алдымен, оның менталитеті. Сол менталитет жоғалса ұлт бейнесі, ұлт болудан қалады. Біздің жастар қазір тым еліктегіш болып барады. Қай салада болмасын батысқа қарап бас шұлғып, табынып жүргендер аз емес. Бұған себеп, ұлттық рухымыз бен болмысымыздың соншалықты жалаңаштануы. Қазір Елбасымыз болашақ жастардың еліне деген отансүйгіштік сезімін оятуды басты кезек күттірмейтін мәселе ретінде қарауды талап етіп отыр.

Бейнелеу өнері пәнінің негізгі мақсаты – оқушылардың жеке қабілеттерін, дүниені және өнер шығармаларын бейнелі қабылдау қабілеттерін дамыту; сезімдерінің эмоционалдық сферасын тереңдету және байыту; көркем-шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру.

Мектептің бастауыш сатысында композиция құрастыру, живопись, графика, жапсыру және декоративті-қолданбалы өнер бойынша қарапайым біліктер мен дағдылардың негізі қаланады.

Бүгінгі күні мемлекетіміздің өркениетке жету жолындағы өр талабына тұғыр боларлықтай ұрпақ оқыту, тәрбиелеу ісін жаңа сапалық өзгерістер деңгейіне көтеруді талап етіп отыр. Мектеп құрылымында болып жатқан өзгерістер, білім беру мақсаттарының алмасуы, оның дамытушылық сипаттарының бекітілуі, көпнұсқалық оқытуға көшу сияқты мәселелер орындаушылардан шығармашылық бастамалық, жұмыстың жоғары сапасын және кәсібилікті талап етеді.

Ал бүгінгі күрделі әлеуметтік-экономикалық жаңарулар тұсында, біліктілікті қалыптастыру тұрғысында шығармашылық қабілеттер басты нысана болып, керісінше, оқушыда шығармашылық қабілеттің болмауы үлкен проблема саналып, ойландыруы тиісті деп ойлаймыз. Себебі өмірдегі сан алуан қиыншылықтарды шешу тек шығармашыл адамдар ғана қолынан келеді. Тек шығармашылық қана қандай түрде, қандай деңгейде болмасын адамға өмірдің мәнін түсінуге, бақытын сезінуге мүмкіндік әпереді. Мұндай күрделі мәселені шешуде үздіксіз білім беру ісінің алғашқы сатылары болып саналатын бастауыш мектептің орны ерекше. Баланың шығармашылық қабілетін дамытудың жолдарын, құралдарын анықтау психология мен педагогика ғылымдарында өте ертеден зерттеліп келеді. Шығармашылық әлемдік мәдениеттің барлық дәуіріндегі ойшылдардың назарында болғандығын «шығармашылық теориясын» жасауға деген көптеген ізденістердің болғандығынан байқауға болады. Бұл әрекеттер өзінің логикалық шегіне жеткен деп айтуға болмайды. Сондықтан шығармашылық педагогикасының негізгі мақсаты — бүгінгі күн талаптарынан туындаған, озық қоғамға лайықты жаңа сана, рухани сапа қалыптастыру және дамытуда тың жолдар мен соны шешімдер іздестіру болып табылады.[2]

Шығармашылық — бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектеседі. Өйткені адам туынды ғана емес, еңбек ете алатын, қолынан іс келетін жеке тұлға.

Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, біліктілігін, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана мектептерден өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын тандай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады.

Баланы бастауыш сыныптардан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға әкелудің жолдарын көрсету керек. Шығармашылық — бүкіл тірішіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі. Бұған бүкілхалықтық, жалпы және жеке адамның шығармашылығы арқылы келдік.

Әр жаңа ұрпақ өзіне дейінгі ұрпақтың қол жеткен жетістіктерін меңгеріп қана қоймай, өз іс-әрекетінде сол жетістіктерді жаңа жағдайға бейімдей, жетілдіре отырып, барлық салада таңғажайып табыстарға қол жеткізеді /2/.

Баланың шығармашылық біліктілігін дамыту мәселесін талдау ең алдымен «біліктілік» ұғымының мәнін терең түсініп алу қажет етеді. «Біліктілік» ұғымы философияда, педагогикада, психологияда, әлеуметтануда, кәсіби білім берудің теориясы мен әдістемесінде, акмеологияда, андрогогикада, еңбек психологиясында, т.б. гуманитарлық ғылымдарда әр қырынан қарастырылған. «Біліктілік» ұғымы эволюциялық парадигмалық деңгейдегі түсінік бойынша қарастырылады. Біліктілік - қызметкердің іс-әрекетінің нақты бір түрінде күрделі еңбекті атқаруға мүмкіндік беретін қабілетінің даму деңгейі. Біліктілік қызметкер меңгерген теориялық біліммен, практикалық машық көлемімен айқындалады және қызметкердің маңызды әлеуметтік-экономикалық тұрғыдағы сипаты болып табылады.

Қазіргі кезде психологиялық-педагогикалық ғылымдарда біліктіліктің қалыптасу мен даму процесіндегі мазмұны мен құрылымын зерттеудің бірнеше әдістері қалыптасты: профессиографиялық; деңгейлік; міндеттік. Біз кәсіби біліктіліктің түрлерін ажыраттық: *арнайы біліктілік* – өзінің кәсіби іс-әрекетін жеткілікті дәрежеде меңгеру және жобалай білу; *әлеуметтік біліктілік* – бірлесе (топпен, кооперативпен) кәсіби іс-әрекетті атқаруды, ынтымақтасуды, сондай-ақ осы кәсіпке қарасты қатысымды меңгеру; *жеке тұлға біліктілігі* – өзін көрсете білу мен қалыптастырудың амалдарын, жеке тұлғаның кәсіби деформацияларына қарсы тұру құралдарын игеру; *дара біліктілік* – өзінің қабілетін жүзеге асыру және кәсіп аясында даралығын қалыптастыруға, қабілеттілігінің өсуге деген дайындығы, өзінің даралығын қалыптастыруға қабілеттілік, кәсіби тұрғыдан өз еңбегін артық уақыт пен күш жұмсамай-ақ ұтымды ұйымдастыруға икемділігі, еңбекті қиындықсыз, шаруасыз, тіпті, сергіту арқылы нәтижеге жеткізу. Біліктіліктің аталған түрлері, шын мәнінде, адамның кәсіби іс-әрекетте, кәсіби тұлға мен оның біліктілігінің қалыптасуындағы кемелденуін белгілейді және бір адамның бойынан табыла бермеуі мүмкін. Адам өз мамандығы аясында ғана жетік болуы, бірақ қарым-қатынас жасау жөнін білмеуі, өзін дамыту жолындағы міндеттерді жүзеге асыра алмауы мүмкін. «Біліктілік» сөзі нормативтік мәнде, айталық, «жұмыс жоғары біліктілікті» (педагогикалық, пилотажды т.б.) талап етеді дейтін мәнде, сондай-ақ «бұл адам – жоғары біліктілік иесі» дегендей, нақты адам сипаттамасы мәнінде де қолданылады. Алғашқы жайтқа байланысты біліктілік қызметкерге қойылатын кәсіби іс-әрекетінің сандық және сапалық талаптарын (мысалы, бірінші, екінші, үшінші санаттағы қызметкернен білу қажет) белгілейді. Біліктілік бәрінен бұрын жаңа технологиялар мен құралдарды, алуан түрлі жаңалықтарды игеру ретінде қарастырылған жағдайда және адам мінез-құлқының түрткілер көмескеленгенде, адам өмірінің кәсіптік жақтарын талдауда технологиялық және технократиялық мифтерді анықтаудың қажеттігі күшейе түседі.

Демек, бастауыш сынып оқушыларының тұлғалылығын тәрбиелеу

үшін, ең алдымен олардың біліктілігін дамытудың мәні зор. «Шығармашылық» сөзінің төркіні этимологиясы «шығару», «ойлап табу» дегенге келіп саяды. Демек жаңа нәрсе ойлап табу, сол арқылы жетістікке қол жеткізу деп түсіну керек. Философиялық сөздікте «шығармашылық қайталанбайтын тарихи-қоғамдық мәні бар, жоғары сападағы жаңалық ашатын іс-әрекет», — деп түсіндіріледі. Ал көрнекті психолог Л.С. Выготский «шығармашылық деп жаңалық ашатын әрекетті атаған». Шығармашылық - өте күрделі психологиялық процесс. Ол іс-әрекеттің түрі болғандықтан тек адамға ғана тән.

Қазіргі замандағы ұстаздар қауымының алдындағы үлкен мақсат: өмірдің барлық саласындағы белсенді, шығармашылық іс-әрекетіне қабілетті, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу. Өмірдегі сан алуан қиындықты шеше білу тек шығармашыл адамның қолынан келеді. Шығармашыл адамның бойында батылдық, еркіндік, ұшқырлық, сезімталдық сияқты қасиеттер мен қатар ерекше ой қызметі, қайшылықтарды түсіну, заңдылықтарды анықтау, шығармашылыққа деген құштарлық болу керек.

Келешек ұрпағымыздың ойдағыдай болуы қоғам мүшелерінің сайдың тасындай сай өмір сүріп, еңбек етуіне байланысты. Сондықтан бұл мәселеге білім саласында мән беріліп отырғаны бекерден бекер емес.

Демек, «Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік жүгін арқалап келеміз» деген Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың сөзі жай айтыла салған жоқ. Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақ бейнесінен көрінеді. Осыдан барып жас ұрпақтың бойындағы іскерлік пен біліктілігін ашу және оларды шығармашылыққа баулу туындайды. Дүниежүзілік озық тәжірибелерге сүйеніп, жаңа типті оқыту, яғни адамды адам етіп, ұлтты ұлт ететін – рухани байлығының қайнар көзі - бейнелеу өнері арқылы әр баланың табиғи қабілетін, эстетикалық талғамын, шығармашылық біліктілігін дамыту үшін қолайлы жағдай жасай отырып, оны жан-жақты дамыту керек. Онсыз қандай мектеп болсын, инновациялық үрдіс сатысынан өтпей дамуы мүмкін емес.

1. *Амандық Т. Бейнелеу өнері арқылы жастардың патриоттық сезімдерін қалыптастыру.*
http://refa.kz/load/tegin_azasha_referattar/muzyka/bejneleu_neri_ar_yly_zhastard_y_patriotty_sezimderin_alypstasyru/14-1-0-743

2. *Долдина С.А., Ақышова Б.Т., Мусина Н.Н., Исахметова Э.Т., Жолдығарина Б.Т. Петропавл қаласы, қазақ мектеп-гимназиясы. - Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін арттыру жолдары. www.nif.ru*

Резюме

В статье рассматриваются основы формирования творческих способностей у учеников начальных классов на уроках изобразительного искусства.

Summary

The article discusses the fundamentals of creative knowledge in elementary classes in fine art.